

1
12
13
14
15
16
17
18
19

1738.

12. Heinzeus, Dr. Gall: De dominis, subditos suos in
iudicio suo convenientibus.
- 13⁴²⁶ Heinzeus, Dr. Gall: De locatione conductione
iuris dictionis 2 Bimpl.
- 14¹⁵⁶ Heinzeus, Dr. Gall: De causa servitutis perpetua
2 Bimpl. 1738 et 1756
- 15¹⁵⁶ Heinzeus, Dr. Gall: De iure principis circa civium studia
2 Bimpl.
- 16¹⁵⁶ Heinzeus, Dr. Gall: De iure principis circa commercio
rum libertatem tuendam 2 Bimpl.
17. Heinzeus, Dr. Gall: De venditione illicita fructuum
in herbis.
18. Hoffmannus, Fridericus: De cortice cascarillae ejusque
insignibus in medicina viribus.
19. Hoffmannus, Fridericus: De scorbuti vera origine, indole
ac curatione

1738

20. Trucerus, Francus: De purpura alba maligna et benigna
sen chronica.
21. Trucerus, Francus: Exemplo plethorae demonstratae: quod bonus
humoribus bonusque sit practicus.
22. Trucerus, Francus: De humorum spissitudine, multorum uer-
borum causa.
23. Knechtling, Johann Xaverius: Si methodo Foubertiana eductio
di Lithotomiam
24. Profe, Godefridus: Matheris philosophiae filia, non mater.
25. Profe, Godefridus: De abrogato et abrogante
26. Rommann, Rudolphus: De exceptionibus juris gentium
in negotio pacis.
27. Schälze, Johann Heinrich: Ein laugs. Schriftg. einer
Collegii private in der hiesigen Wirtenschafft. und die
Societät derer ge. erl. Lehr. der hiesigen u. Römischen K. K.
K. K. K.

1738

28^a Schulze, Joann. Henricus: De Githiari sinostes quam
dentis reus magis infecta

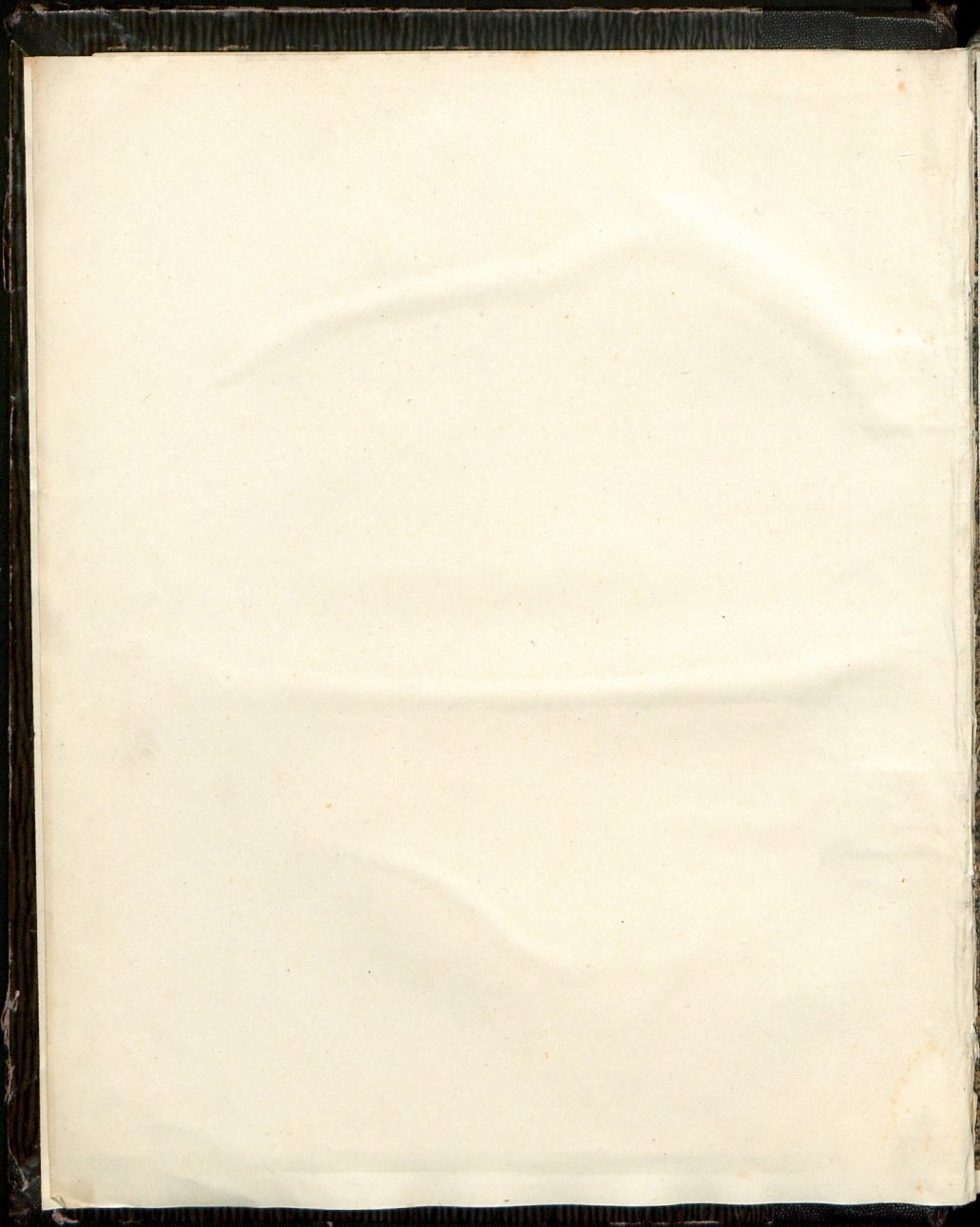
28^b Schulze, Joann. Henricus: De medicophysico.

29. Sommerer, Fridericus: Dysenteria ejusque curatio obser-
vationibus ac casibus debitis adornata

DOMINUS DEUS VOS

UNIVERSITATE MEDICA BAVARICA

PRÆSIDI

IO GOTTL. HEINECCIO, IC.

ACADEMIAE REGIAE A CONSILIO SANCTISSIMÆ

ET REGIÆ PUBL. ORDINARIÆ

PRO LICENTIA

SYMMOS IN VIRTUTE ET HONORIS

ACADEMIAE REGIAE A CONSILIO SANCTISSIMÆ

A. D. MDCCCLXXXII

PATRIS GOSSEL

1782

IN VITÆ MUSEO

IN VITÆ MUSEO

Q. D. B. V.

DE

6. 1735 49 19

SCORBVTI VERA ORIGINE
INDOLE AC CVRATIONE

12

PRAESIDE

DN. D. FRIDERICO HOFFMANNO

SACR. MAI. REG. BORVSS. CONSILIARIO AVLICO
MEDICINAE PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO

PRO GRADV DOCTORIS

SOLENNI MORE OBTINENDO

H. L. Q. C.

D. SEPTEMBR. M. DCC. XXXVIII.

PVBLICE DISPVTABIT

IOANNES MARTINVS STRVIVS

SANGERHVSANO THVRINGVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERTI ACADEM. ET SENAT. TYPOGR.

§. I.

Scorbuti nomen tam late nostris temporibus patet ad-
eoque familiare est, vt quæuis fere chronica passio,
si qua ipsi impuritas iungitur, scorbutica adpelletur;
hinc nihil in praxi medica est solennius, nihil visita-
tius, quam vt cachexia, arthritis, dispncea, paralyfis,
erysipelas, colica, atrophia, rheumatismus, purpura aliæque
plures huius generis adfectiones inter scorbuticas numeren-
tur. Quid? quod mos adeo inualuit, vt hodie medici im-
peritiores, si quando ex certis signis neque morbum nec
causam eius rite possunt cognoscere, statim scorbutum præ-
tendant, & pro causa scorbuticam acrimoniam accusent.
Deinceps non raro accidit, vt adfectus quidam sæpe plane
singularis, cui portentosa spastico-conuulsiva iunguntur
symptomata, in artis exercitio occurrat, & tum vsu recep-
tum est, vt illum vel ad fascinum, vel ad malum scorbuti-
cum reiiciant. Horum sententiæ plane aduersantur alii no-
stro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc mor-
bum, quem scorbutum nominamus, vel plane negant, vel
tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hysterici
venditant; qua in re tamen, vti ex infra dicendis elucefcet,
admodum falluntur.

A 2

§. II.

§. II.

Scorbutus proprie sic dictus est prauus vniuersi corporis habitus, locis septentrionalibus & maritimis valde familiaris, omnes corporis partes, maxime externas grauius affligens, a summa sanguinis & succi nutritii corruptione proficiscens, curationis admodum difficilis.

§. III.

Hic adfectus, qui grauibus admodumque variis symptomatibus est stipatus, in partibus precipue externis suam manifestat indolem; nam si imminet, lassitudo spontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque grauitas cum mouendi impotentia subsequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum sanguine mixtus ex gingiuis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium vsque radices consumit, vt illorum vtrobiq; vacillatio fiat: in cruribus porro emergunt maculae, diuersae figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ sapius in vlcera mali moris desinunt: increcente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum mouendi quadam impotentia vel conuulsua strictura, artus inuadere solent.

§. IV.

Veteribus etiam hunc morbum non plane fuisse incognitum, haud obscure ex HIPPOCRATE elucet qui *lib. de internis adfectibus §. 34.* nostrum adfectum sub splenis morbo describit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, postea splen intumescit & durus est, & dolores acuti in splenem incidunt, color faciei mutatur & fit niger, pallidus, maliciorii speciem referens, gingiue male olent, a dentibus discedunt & ex tibiis vlcera erumpunt, velut pustula nocturna, membra insuper attenuantur & stercus non secedit.* Idem PLINIUS in *histor. nat. lib. XXV. cap. 3.* perbelle confirmat, perhibens: *quod in Germani Caesaris exercitu cirra Rhenum & vitiosi & medicati fontis aque potu vi male-*

malefica conspurcata duo noui exierint morbi, quorum alter purridum oris male olentis vitium, quod σωμακάνην adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo oblaedebat, vt compagines in genus dissoluerentur & crura vellicaret, quod ob id σκελοτόξην a cruribus adpellarunt.

§. V.

Vt vero eo clarius peculiaris huius morbi genius innotescat, consultum nobis visum est, integram huius luis historiam cum omnibus grauibz symptomatibus pratexere, ita quidem, vt iuxta singulas partes, quas dirus hic morbus occupare grauiterque adfligere solet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem grauitate & dolore non adeo frequenter ægri conquerruntur, aliquando tamen nausea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibusdam valde est deiectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de siti, siquidem appetitus humidi fere nullus est: ructus frequenter emergunt acidi, amari, nidorosi & foetidi cum impetu sæpe erumpentes: in ventriculo & intestinis rugitus & murmura frequentius sentiuntur: aluus est multis valde laxa, aliis contra valde adstricta, ita, vt faeces nimis aridæ vix possint emitti: in quibusdam podex quasi introrsum trahitur, vt nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti possit. Præterea in abdomine valde notabiles sunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati: sunt enim lancinantes, acutissimi, intolerabiles fere, vt parum absit, quin manum sibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam **Scharbock** nominatur. Neque tunc adest, vt in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus distenti, sed introrsum potius rapitur vmbilicus, vt pugna manus in cauitatem imponi possit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis

facile cedit, idque tandem peculiare habet, vt frequenter in paralyfin definat.

§. VI.

Iam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturam ordinem se offerunt, inter quæ occurrit ægra spirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur sub nimio corporis motu. Hanc sæpe comitatur anxietas, quam sub diaphragmate, in medio hypochondriorum spatio, vbi cartilago ensiformis situm habet, ægri percipiunt, & quæ ipsos non nisi erectos respirare finit. Facilis autem ex hoc adfectu lapsus est ad hydropem, subsequente prius crurum & dein abdominis tumore, præsertim si vehementiora eaque drastica purgantia fuerint adhibita. Præter respirandi difficultatem in thorace dextor lateris nunc sinistri nunc dextri, modo versus dorsum, modo versus sternum & ipso in sterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, vbi dolor est continuus & punctorius cum febre, tussi continua & sputo colorato; quod minus obseruatur in pleuritide scorbutica, vbi dolor quidem est acutissimus, non vero continuus, sed per intervalla rediens: neque adest febris neque sitis, nec difficilis extra dolorem spiratio vrget. Præter hæc pulsus paruus & inæqualis, plane contrarius est illi, qui in vera pleuritide occurrit: tussis aliquando nulla vel non adeo molesta est, sique adest, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium destillante euenit. Recte itaque hoc malum pleuritis spuria scorbutica adpellari potest, facileque a vero pleuritis morbo distinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens scorbuticis malum est. Accedunt quoque sæpius pectoris angustia & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto surgere conantur, præter omnem fere externam causam patiuntur: in eo tamen

men hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulsus sub ipsis maior fortiorque obseruetur, qui in aliis contra paruis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia celophagus ibi situs est, aliud adhuc symptoma incidit: conqueruntur enim frequenter ægri scorbutici, totam gulam eorum esse obstructam, hæere ibi aliquid instar pali, quod remoraretur, quo minus solida vel liquida adsumta possint transcendere, vt inde, si quidquam deglutiendum sit, in suffocationis versentur periculo.

§. VII.

Missò thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipsumque caput, vbi iterum varia occurrunt symptomata, & primo quidem saliuatio, quæ valde frequens scorbuticorum symptoma est. Dein gingiuarum in hoc malo valde laborant, quæ inter initia sunt tumidæ & vel leuiter contrestatæ sanguinem fundunt serosum: sæpe etiam caro ibi luxurians copiose excrescit, cui tandem fœtor accedit molestissimus. Sub gingiuis ita male adfectis dentes in suis alueolis vacillare incipiunt, ita nonnunquam, vt eximi possint. Dolor quoque dentium frequens adest, & ille quidem præter manifestam causam, in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod subito recedat facileque recurrat. Capitis dolores sæpe adfunt immanes, vt plurimum vagi, raro fixi, quæ suas circa vesperam potissimum habent periodos, sed oborto noctu sudore desinunt. Vertigo quoque & scotomia aliquando eueniunt, somnolentia per interualla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures septimanas vigilantes non debilitantur, vt febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando grauis tristitia, aliquando plane delirium sine causa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, vt plane inordinate & præter iustas causas inuadat.

§. VIII.

§. VIII.

Facto nunc transitu ad partes externas, conuulsiones, dolores, ac spasmos in iis obuientes consideramus. Conuulsiones sunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. In Germania inferiori dicunt, *die Krübel Krankheit*, quem adfectum egregie descripsit GREGORIUS HORSTIUS. Frequenter etiam contingunt paralyfes, præsertim in cruribus, post graues intestinorum spasmos; vbi stupor præcedens imminentis mali initium est: differunt vero ab ordinaria paralyfi, quæ sensim fit & diu durat, omnemque motum tollit, scorbutica vero subito accedit, subitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præsertim si in lecto adflicti se contineant. Porro ingens lassitudo omnes artus citra manifestam causam occupat: conqueruntur etiam scorbutici nonnulli de dolore vermiculari, quem ita exprimunt, (*als wenn was lebendiges darinnen wäre*) aliquando obrufus tensius dolor, ipsas osium medullas occupat, qui osteocopus adpellari solet. Alii atrocissimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non secus ac si pars ab altera diuelleretur. Vagi plerumque sunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam se transferunt, sed mox iterum derelinquunt; vnde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, vbi pleuritis metus.

§. IX.

In cruribus potissimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum: aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorso, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, sed etiam in carne circa membranas vagantur.

Præ-

Præterea obseruantur copiosi sudores, inprimis noctu molesti & consumentes, (dicunt *der schwindende Scharbock*) sanguinis quoque profusiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter sistuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc maiores, nunc minores, culicum morsibus similes, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & subliuidæ, tandem nigrae euadunt. Maiores interdum integram tibiam implent, late se extendentes, frequenter quoque in curibus, collo & pectore apparent, euanescent autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematosus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abscedit cuticula, non aliter, ac si feruente aqua pars esset superfusa, profluit serum & tunc intensissime pars dolet; sed vix vnquam verum pus ibi notatur, alias etiam vlcera profunda obseruantur sicca, quæ nullum pus vel saniem fundunt & facile in gangrænam abeunt. Gangrænae etiam frequentes sunt scorbuticis, potissimum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod sine causa manifesta & inflammatione inuadant lenteque serpent & tarde iugulent. Hæc præcipua ac potissima sunt scorbuti signa & hoc morbo adfectorum symptomata, quæ quidem non in omnibus similiter & omnia obseruantur, sed in nonnullis horum adsunt plura in aliis pauciora, in aliis maiora & iterum in aliis mitiora, longius vel breuius durantia.

§. X.

Postquam igitur integram & completam affectus nostri historiam cum omnibus fere & singulis, quæ complicari solent, symptomatibus recensuimus, proximum nunc est, vt paulo exquisitius dispiciamus, a quibus causis tam proxima, quam remotioribus, tanquam a fonte, atrox hic mor-

B

bus

būs cum prauis suis effectibus proueniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præseruationis quam curationis momentum, veris morbi causis cognitis, vnice innititur. Nos vero diri istius morbi continentem & proximam causam in summa succorum vitalium impuritate, vitæque & sanitati infensissima corruptione, iam supra in definitione reposuimus; attamen cum minus adhuc determinatum sit, in quonam labes illa potissimum consistat, vel quomodo oriatur, prauamque indolem suam exferat, operæ erit pretium, vt hoc ipsum accuratori diffinitione eruamus.

§. XI.

Rectam corporis nostri valetudinem, siue functionum eius tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem a laudabili humorum vitalium, sanguinis, succi lymphatici, nutritii & neruorum fluidi temperie, mixtione ac crasi eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in physiologicis certa est & extra omnem dubitationem posita. Verum enim vero, quum debita fluidorum temperies ac puritas in eo vnice consistat, vt partes fluidum constituentes subtiliores, mobiliores, aquæ aereæ ætheræ, elasticæ, blande sulphuræ, & mucidæ debita proportione inter se mixtæ & vnitæ sint; crassiores vero, glutinosiores & terrestres varii generis salinæ, tartareæ, alcalino-sulphuræ siue biliosæ & superflue aquosæ per congrua, a prouida natura constituta colatoria & emunctoria, vt fere sunt perspirabilis cutis, hepar, renes, intestina, tunicæ glandulosæ faucium, nasi & bronchiorum, rite eliminantur; iudicatu est facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, siue Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particule terrestres, tenaces, sulphuræ atque salinæ in

corpo-

corpore intus retentæ præ subtilioribus, dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hic autem scire omnino expedit, impuram humorum diathesin, quæ nostrum adfectum sustentat, non vnius eiusdemque esse generis, sed pro diuersa partium heterogenearum, maximeque salino-sulphurearum indole ac differenti corporis natura permultum differre, admodumque varia inducere symptomata. Vnde etiam auctores permoti statuunt, inter scorbutum a causa frigida, qui a sale acido fixo, & calida, qui a volatili sulphureo acri nascitur, multum interesse discriminis, atque hoc ipsum, ceu præcipuum momentum in curatione rite peragenda attendere suadent. Nec sine ratione: differt enim pro subiectorum causarumque antecedentium diuersitate ipsa impuritas, quæ in nonnullis ad tantum euahitur gradum, vt in putridam plane corruptionem, vitæ ac sanitati infensissimam vergat atque degeneret.

§. XII.

Salsam, acrem atque rodentem scorbuticorum humorum dyscrasiam, varii in variis partibus excitati dolores, spasmi, conuulsiones, pruritus, erosiones ac exulcerationes satis abundeque testatum faciunt; putrida vero corruptio & vappidus humorum status vel eo ipso satis euincitur, quia scorbutus per contagium sæpe propagatur, & adfectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro causa & fundamento agnoscunt, quæ altius in intima partium penetrando, instar feminii seu fermenti reliquos humores iam dispositos inquinant & in suam conuertunt naturam. Vnde non mirum esse debet, quod a solo fœtore cadauerum, scorbuto extinctorum ortum huius mali annotauerit SENNERTVS *cap. I. & IV. de scorbuto*, & fonticas exhalationum scorbuticarum noxas graphice depinxerit CASPARVS HOFFMANNVS *de febribus. cap. LVII. Si quis, inquit;*

B 2

statim

statim a morbo exstinctus fuerit, nihil periculi subest, sed postquam putredo cadaveris succedere solet, procat hinc abesse debent sodales, nisi eadem velint labe contaminari. Et quid multa? quum ingens illa, quæ sponte oritur lassitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lipothymiam vsque prostratio, pulsus arteriarum debiles ac languidi, pessimi sudoris & vrinæ foetores, & tam facilis tamque prompta partium extremarum sine prægressa externa violentiæ causa, sphacellatio, satis clare ac manifeste summam sanguinis, succi nutriti ipsiusque neruosi corruptelam patefaciant.

§. XIII.

Verum enim vero, ad genuinam symptomatum scorbuticis inhaerentium causam explicandam, non deprauata solum planeque aliena humorum indoles sufficit, sed aliud adhuc momentum, videlicet destructa principii fluidi cum solido in sanguine mixtio requiritur, sicut ex pluribus cum scorbutico coniunctis phænomenis non obscure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi a solido eoque grauiori elemento separationem inter alia satis docere possunt fluxiones sanguinis aquosæ, quæ per nares, gingiuas vel aluum contingere solent, neque minus quod in partibus extremis, vt facie, labiis ac cruribus, vasorum oscula nonnunquam se aperiant, & sanguineum laticem fundant. His demum accedunt saliuationes, vrinæ & sudores copiosi, scorbuticis frequentissimi, qui nimiam feri a sanguine crassiori secessionem similiter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac inconstantes ex vna in alteram partem transeuntes, insignem feri impuri tenuitatem & subtilem acrimoniam produnt; siquidem tenuis & acris humor ex vasculis sepositus, a parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica euenireprehendimus, quo etiam præcordiorum angustia, spas-

spasmodicæ orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolores intestinorum lancinantes, & similes in pectore sævientes, qui pleuritis spurie nomine veniunt, & denique pruritus & exulcerationes iure debent referri. Lentorem denique & crassitiem humoris scorbutici, ex tumoribus, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animaduerrere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposæ concretiones, maioribus pulmonum & cordis vasibus inhærentes, adfectiones paralyticæ, incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. sunt deriuanda.

§. XIV.

Præterea destructam solidi cum fluido in sanguinis massa mixtionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui ut plurimum grumofus, niger, grauis ac crassus est, supernatante in simul copiosa aqua mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro e pedibus sanguinem in aquam immissum breui tempore in fibrosa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimo glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi valde tenuem, coccinei coloris & acris saporis portionem, nulla crassiore substantia fundum petente relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

His ita, quæ mali nostri causam concernunt, clare expositis, non immerito in quætionem venit, quænam potissimum viscera in nostro morbo sint adfecta & quæ præcipua mali sedes sit habenda. Verum enim vero, quum hæc de re auctores in diuersas abeant sententias, expendendum

dum videtur, quæ ex his veritati magis congruat, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, vtpote sacci melancholici & atrabilarii sedem accusabant, sed accuratiori recentiorum per anatomicen inquisitione constat, non tam in liene, quam potius in hepate sedem huius mali esse constituendam. Ita SENNERTVS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap. 2.* in cadauere scorbuto extincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil quod tantum ad sensum culpato possit, deprehendit. FORESTVS *lib. XX. obseru. schol. 2.* in quodam Hollandiæ Præside magis hepar, quam lienem adfectum fuisse, diligenter annotauit. Sic etiam REVSNERVS *exercit. IV. de scorbuto*, viri cuiusdam hepar corruptum, callosum & ad depurationem sanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine & colore cum hepate sano certantem. Imo HORSTIVS *Tr. de scorbuto Sect. II. §. 8.* scorbuticum quendam vidisse commemorat, cui iecur totum interius atque exterius scirrhosum erat, nec quicquam vasorum vel sanguinis exhibebat, lien vero triplo maior, quam secundum naturam esse solet, optimeque sanus conspiciebatur, parenchyma iecoris colore sat rubeo nec non substantia carnosâ referens. Et WILLISIVS post plurium scorbuticorum cadauerum dissectionem multoties obseruauit: hepar aut cystidem felleam fuisse in culpa. Inuenit enim in nonnullis hepar prorsus exsangue & instar vberis vaccini exsuccum, in aliis vesicam biliariam prorsus vacuam & inanem, in aliis lapidibus oblitam, in aliis amurca maxime amarescentem repletam, lienem vero optime validum ac sanum.

§. XVI.

Si nostram hac de re sententiam interponere licet, non dubitamus adserere, omnia viscera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inseruiunt, labe quadam ac vitio esse adfecta, dum

dum a lentiori sanguinis progressu, minima eorum vascula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, a viscida amurca obstruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero vniuersale illud ac solenne vniuersi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii succi exhalant, non sine ratione maximam pati labem videtur; neque viscera in abdomine sita sanguinea, ad quae vena portae pertingit, vt hepar, lien, mesenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa sunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, falsis, sulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, fecernendis dicatum est; lien vero ad intimam fluidi cum solido mixtionem praecipuum confert momentum; quare harum functionum laesio inprimis in scorbutico attenditur. Ceterum hic probe notari velim, obseruationibus anatomico practicis non penitus esse fidendum, quia rarissime scorbutici ex solo hoc morbo demortui, sed quando hic iam in hydropem, atrophiam, hecticam, morbum nigrum, vel sphacelum internum degenerauit, lethumque induxit, cultro anatomico subiiciuntur.

§. XVII.

Quod vero noster adfectus tam diuturnus ac contumax sit, vt appropriatis etiam & validioribus praesidiis valde resistat, id mea quidem sententia inde deducendum est, quod digestionis & chylificationis officina, sub qua ventriculum cum intestinis intelligimus, non recte se habeat, sed valde laesa sit. Sicuti enim a succi menstrui, saliuales, gastrici, & pancreatici temperie leniterque spirituosa indole, & sufficienti eius influxu, intima alimentorum dissolutio & succi boni, subdulcis, chylosi, praeparatio & extractio vnice pendet; ita per impuritatem sanguinis vitiiati solubiles illi succi dum a temperata indole plane defleunt, non nisi crudum, viscidum & acidum chylum producunt, qui ad sanguinem accedens

cedens eius intemperiem ac impuritatem magis intendit, auget, prauoque fomento sustentat.

§. XVIII.

Hactenus mali scorbutici eiusque symptomatum, continentem & proximam causam veramque sedem, & quomodo vires vbique diffundat, perspeximus; proximo nuac est, vt, vnde cause hæ morbi internæ suam nanciscantur originem, inuestigemus, idque optime fieri confido, quando ad causas istas externas, non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque aduertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, scorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præsertim septentrionalibus & maritimis, vt Cymbris, Norwegis, Seelandis, Frisiis, Ditmaris, Belgis, Suecis, esse proprium ac valde familiare, cuius rei causa in catholico isto seu vniuersali fluido aereo-athereo est quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, falsis, nimiumque aqueis refertum, vi sua elastica & expansiua, a qua vigor, tonus & robur solidorum eorumque vis motrix systaltica dependet, multum priuatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacustria, vliginosa, humilia, vbi facile inundationes & aquarum delapsum non habentium stagnationes contingunt, ad progignendum eundem morbum sunt aptissima; certe non aliam ob causam, quam quod aer multis exhalationibus humidisque vaporibus repletus, fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus se & excretionibus valde retardet atque imminuat.

§. XIX.

Sicut vero secundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aere solum, sed ab ingestis etiam morbi proueniunt

ueniunt; ita experientia edocti cognoscimus, victum imprimis durum & salsum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & annosiorum animantium compactioribus, multoque sale conditis & fumo induratis, neque minus ex piscibus, præsertim maritimis exsiccatis & salitis constat, variisque gentibus mari & septentrioni proximis, familiaris est, ad nostrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina crassioris texturæ, in locis præsertim humidioribus & vliginosis progerminata, panis grosfior, durus, & ex fecali tempore pluuiæ collecto, confectus, item qui situm contraxit, iure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graues, salsæ & stagnantes, ad quotidianum potum vsurpatæ, vel si cereuisiæ ex istis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & sæculentæ redditæ fuerunt, nostro malo ingenerando, plurimum velificantur; hæc omnia tamen longe maiori sunt nocumento, si vita iners, deses omnisque fere laboris & exercitationis expers coniungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes se- & excretiones valde retardantur, sanguinique crassities & spissitudo inducitur; vnde etiam fieri obseruamus, vt feminæ præ viris, urbani præ rusticis, eruditi præ plebeiis, qui laboribus fatigati prauos humores in corpore accumulatos, per transpirationem expellunt, magis ad hanc luem sint dispositi.

§. XX.

Maxime vero omnium ad corrumpendam sanguinis massam, motusque œconomix corporis nostri peruertendos, & excretiones naturales, quæ per cutim, aluum & vrinam fiunt, suppressendos, consuetæ sanguinis excretiones in feminis per menses, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in nostro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres steriles cum illis,
 C quibus

quibus menstrua sponte propter ætatem subsistunt, & omnes, qui consuetas sanguinis missiones, siue scarificando, siue venam incidendo, olim susceptas, penitus omittunt; siquidem inde humores in corpore valde cumulati, libere per omnia vasa circulari nequeunt, sed hinc inde stagnantes, impuritatem contrahunt, vnde scorbuti origo. Quantum vero suppressæ sanguinis excretiones, ad scorbutum conferunt, tantum e contrario nimix, quæ per nares, vterum, hæmorrhoides & in puerperis per lochia contingunt sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE ALBERTI, EVGALENO & WILLISIO, ad genesis nostri mali contribuunt. Nimia enim sanguinis iactura perinde ac nimia eius abundantia, humorum stagnationi & corruptioni ansam præbet largissimam.

§. XXI.

Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii sunt senes; quippe morbi plerumque ipsis familiares, multum cum scorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, salina & viscida sanguinis & humorum crasi suam mutuuntur originem. Neque hoc diiudicatu est difficile; siquidem sub inualescente ætate, minima vasa, per quæ potissimum fordium inutilium excretiones fiunt, & non modo partes nutriuntur, sed lymphæ quoque cum sanguine miscetur, arefcere, coarctari & angustari incipiunt; vnde suo perfungi munere nequeunt, totaque sanguinis massa successu temporis impura debet reddi.

§. XXII.

Insuper ad classem causarum remotarum maxime ea, quæ vires minuendo ac depauperando, motus vitales se- & excretorios imminuunt, referri debent. Sunt autem præsertim hoc in numero graues animi, per anxiam curam, tristitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic

Sic EUGALENVS *Tr. de scorbuto p. 3. obs. XV.* constanter prædicere ausus est, eos facile omnes, quos cum crasiori vitus ratione diuturnior mœror exercuit, ad scorbuticum malum esse procliuēs. Cui adsentitur WILLISIVS, qui nonnullos, fortuito timore percussos, scorbuticos euassisse obseruauit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinent potentiam in solidorum robore infringendo & sanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; vnde humores tardius circumacti, spissi, ad traiciendum minima vascula inepti & tandem impuri euadunt; vnde facillimus ad scorbutum transitus.

§. XXIII.

Vti vero nimium otium, quod supra demonstraui-
mus, ita etiam si excessus in motu committitur, vt vel nimis
violenter instituatur, vel diutius iusto continuetur, damno
esse solet. Tali enim ratione, purissima ac subtilissima succi
sanguinei, nutritii & neruosi pars dissipatur & exhauritur,
vt facilius postea alienam & corruptam indolem, præsertim
accessu contagii, induere possint. Reprobandus vero quam
maxime est, intempestiuus & intensior corporis a pastu mo-
tus, quo videlicet succus chylosus nondum satis recte di-
gestus, in sanguinem nimis cito rapitur, vnde omnia facile
mala, quæ a digestionē male peracta, crudoque & rudi chy-
lo prouenire, supra inuimus, certo certius propullulant.
Sapienter itaque GALENVS *lib. II. de sanitate tuenda cap. 2.*
præcipit: *non debet, cum administratur exercitium, crudi incocti-
que cibi aut succi multitudo vel in ventriculo vel in vasis contineri,
vnde periculum sit, ne prius, quam per maturam coctionem utilis
sit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXIV.

Nihil præterea facilius, nihil promptius ad scorbutum
disponit, quam vbi morbus aliquis non ita diu prægressus,
quam-

quamcunque labem vel minimum sui vestigium, siue sanguini & succo alimentari, siue alicui ex visceribus præcipuis impressum reliquit; hinc nihil in arte est frequentius, quam quod febribus tam continuis quam intermittentibus, maxime inopportune suppressis, vel si ægri adhuc debiles statim alimentis se obruunt, scorbutus a tergo succedat. Ratio in procliu est: succi enim vitales per febrile incendium subtiliori & sulphurea sui parte, debitaque spiritua sententia orbati, ægre suum circuitum absoluunt; vnde miasma a pristino morbo relictum facile scorbuticam contrahit indolem. Vt multas hac de re obseruationes, quæ omnes morborum in producendo scorbuto potentiam confirmant, silentio prætereamus, commemorare tantum hoc loco placet consensum, quem hypochondriaca adfectio cum scorbutu habere solet; siquidem hic illam sæpissime aut comitatur aut excipit; vnde medicorum quidam decepti, nullam inter vtrumque morbum differentiam admittere voluerunt.

§. XXV.

Genus quoque vitæ interdum huic malo causam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripitur obseruamus, qui longis & diuturnis nauigationibus detenti non nisi humido aere circumdantur, simulque crasso, falso ac duro victu se nimis onerant. Morbus noster deinceps etiam non raro est castrensis, qua de re exstat insignis locus apud OLAVM MAGNUM *lib. de regionibus septentrionalibus XVI. cap. 51.* qui huc transferri meretur: *ex cibus, inquit, piscibus, carne, sale & sussi maceratis, esculentis frigidis & crudis, ac pane non probe pisto, morbus ille horrendus castrensis & a vulgo Scherbock dictus incrudescit, quo fauces & gingivæ putrescunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes stupent & vacillant.* HOECHSTETTERVS pariter *obs. med. decad. VII. cas. X. p. 162.* de scorbuto tanquam

tanquam militari morbo in media Germaniæ parte olim grassato, longam recenset obseruationem, cuius præcipua momenta huc allegare lubet: Postquam Rex Sueciæ anno 1634. urbem imperialem Augustam Vindelicorum armis suis subiecerat, milites in ciuium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio & petechiis iunctam, quæ etiam milites cæsarei laborarunt, in urbem intulerunt, vt ingens inde multitudo succubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi ciuium de lassitudine, grauitate & ambulandi impotentia conquerebantur: neque poterant stare erecti ob crura rigida, dura, & dolorosa, quibusdam intumescencia, quibusdam contabescencia. Qui sicciore naturæ erant, illis tendines, nerui ac muscoli crurum sursum trahebantur, vt fleeti non possent, interdum cum acuto dolore, interdum sine eò: quidam in lecto cubantes se voluere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatis cefferunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, vt iisdem inniti non possent, licet aliquem in lecto motum habuerint. Maculæ autem omnibus fere fuerant communes, quæ multifarium coloratæ primo instar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem liuidæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, vt maximam cruris partem occuparent. Iunioribus gingiuæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato sanguis niger ac fœtens effluebat simulque fœtor oris ac masticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, ascites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inferebat, aerem siccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter sanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipsis fuit noxius.

§. XXVI.

Proposita iam mali scorbutici historia eiusque signis & causis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione symptomatum & impuræ dyscrasiæ multum habet commercii, ad euitandam confusionem, distinguere. Equidem probe scio, plures & ante nos fuisse, & nostra adhuc ætate esse medicos, qui scorbutum eundem esse morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *libr. de intern. affect.* nomine ilei cruenti descripsit; siquidem in hoc adfectu, perinde ac in scorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingiuarum a dentibus abscedunt, sanguis e naribus manat, imo vlcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia sanescunt, alia grauiora fiunt; at vero, quum de maculis, quibus se hodie intuentium oculis scorbutus representat, alium apud HIPPOCRATEM sit silentium, & ipse quoque, voluulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promptos expeditosque esse dixerit: cum tamen in scorbuticis languor, grauitas, frigus & crurum ad mouendum impotentia adsit, vix possum induci, quin ita sentientibus fidem adiungam. Sunt dein nonnulli, qui scorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fœtet, gingiuarum exeduntur, multumque sanguinis stillant, vlcera ægrius cicatricem sumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima sanatio obseruatur. Vtut vero non negandum sit, quod ambo hi morbi ob summam humorum corruptionem insignem habeant conuenientiam, in eo tamen videtur quedam intercedere differentia, quod in ictero nigro, secus ac in scorbuto, color faciei totiusque corporis niger appareat, stercora porracea secedant, saporis amarities adsit, nullaque febris, nullaque contagii vis obseruetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potissimum adfectum sit; cum contra in scor-

scorbuto eadem fere in omnibus visceribus labes delitescat, maximeque systema nervosarum partium, spasmis & doloribus lancinantibus pessime affligatur; quod tamen in ictero minus contingit.

§. XXVII.

Facile porro a malo hypochondriaco & melancholico scorbutus distinguitur, licet non raro iunctus cum ipso prodeat. Equidem in dicto affectu ob tonum viscerum destructum & tardio rem sanguinis spissioris circuitum impuritas quadam & humorum corruptio adest, neque minus ex istis humorum dolores & spasmi visuntur; at massa sanguinea non tam putrida est & corrupta, nec tam multis & acerbis salibus imbuta: unde etiam non modo contagii vis deficit, sed & maculae, ulcera putrida, gingivae relaxatae & sanguinolentae, summa corporis ac artuum lassitudo, imo virium ad lipothymiam usque defectio, ceu consueta scorbuticorum symptomata, plane desunt. Denique lues scorbutica ratione corruptionis, quae solidas aequae ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis; nihilominus tamen permultum interest, ut utrumque adfectum probe discernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat grauissimum. Probe itaque tenendum arbitror, litem veneream non nisi contagio nasci, scorbutum vero ex aeris, aquarum & diatae vitio, rerumque non naturalium abusu oriri & inde certis regionibus certisque climatibus esse proprium. Porro scorbutus gingivas magis occupat dentesque reddit cariosos, lues autem venerea magis tonsillis, vulvae, naribus, ossibusque palati, exulceratione & erosione est infesta. Urina scorbuticorum est crassa, colorata, salibus lixiviosis, sulphureis turgida, in lue autem venerea minus est colorata, turbida cum limoso sedimento,

mento. Tandem in scorbuto spasmi & dolores magis sunt vagi, in lue venerea magis fixi, osibus inhærentes, qui tamen noctu sub lecto ingrauescunt.

§. XXVIII.

Cum nullo vero morbo noster adfectus plus habet adfinitatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris vt plurimum expers adeoque hodie familiaris est, vt etiam *scorbutica* appelletur, maxime, cum pariter ac ipse scorbutus non exiguam humorum impuritatem pro causa & fundamento agnoscat. In eo tamen a scorbuto differt, quod in hac pustulæ, semen milii amplitudine æquantur numerosissimæ cum corrugatione, asperitudine & ariditate cutis, intercurrente, præsertim inter initia, horripilatione, pruritu, æstu & pectoris quadam angustia, efflorescant, quæ peculiarem fœtorem cum largo sæpius sudore spargunt; quale quid vero in scorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in sensibilioris naturæ hominibus, tam instabile est, quam purpureum, vtpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil sæpe incommodi nisi aliquam pectoris oppressionem fauciumque raucedinem relinquens, quæ tamen symptomata regimine conuenienti adhibito facile iterum remittunt.

§. XXIX.

Inter morbos cum scorbuto multum similitudinis habentes, iure quoque numerari debet cachexia, quæ a nostri æui medicis plerumque scorbutica appellari solet. At vero, quo patefiat, quantum hos morbos intercedat discriminis, scire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter grassari, nec gingiuis adeo esse infensam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero scorbuto tantum fere non semper contingunt. Imo demum ipsa causa materialis in scorbuto aliter est comparata,

rata, quam in cachexia: in hac enim seri magis tenuis, quam glutinosi & acris delinquit copia; vnde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum obleruamus.

§. XXX.

Constituta sic nostri morbi ab aliis sibi cognatis differentia; sequitur iam, vt indicemus, quomodo de eius euentu & curatione firmum & prudens ferre iudicium possimus. Et primo quidem in genere notare licet, scorbutum ex iis esse adfectionibus, quæ nec subito ægrum inuadunt, nec subito eum deserunt, sed testudineo quasi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Vnde etiam fit, vt noster adfectus, si vel leuis error committitur, facile recrudescat, præsertim si a parentibus, hæreditario quasi iure, ad liberos descendit, & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, si inueteratum est malum, si corpus senile, vel a prægressis morbis valde debilitatum & exhaustum, inuadit; tunc enim sensum ad hydropem, atrophiam, paralytin, conuulsiones, carum, lethargum, apoplexiam, sphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam sternit. Aliter contra res se habet, si malum est incipiens, ætas iuuenilis, habitus corporis strictior, & origo eius a contagio: tum quippe curatu est facilius, maxime, si eius fomes per menes, hæmorrhoides aut diarrhœam criticam subtrahatur. Facilius quoque sanationem recipit, si locus mutatur & ex insalubribus maritimis, septentrionalibus, ad meridionales plagas fit transitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ impliciti, in symptomata incidunt scorbutica, cura quidem difficillima, sed non pro summe desperata habenda est.

D

§. XXXI.

§. XXXI.

Res notatu perquam digna est, quod, licet homines in regionibus septentrionalibus valde sint robusti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius conualescant. Cuius rei rationem adferre videtur aphorismus HIPPOCRATIS (XXX.) a SPONIO allegatus, qui hic est; *quibus corpus male transpirat, ii robustiores sunt, & minus ægrotant; si vero ægrotant, difficilius restituntur.* Etenim in populis regiones septentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore crassa, densa & constricta est, portio sanguinis subtilior & spirituosa, quæ vires sustinet, retinetur, nec tam copiose & liberaliter exhalat: quodcumque vero hi homines ægrotant, difficilius a morbis, qui per transpirationem sanari debent, ob cutem valde densam & constrictam, conualescunt.

§. XXXII.

In specie vero notandum est, quod tumores, in partibus subito erumpentes & breui euanescentes, sæpius indicent paralyfin; ventris vero tormina & continuæ circa umbilicum contorsiones, vel sphacelationem intestinorum & subitam mortem in senibus, vel tympaniten post se trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum vergunt, eo peioris sunt indolis, sique in vlcera abeunt, difficillimæ fiunt curationis, vt potius in corruptionem sphacelosam sapissime desinant. Pessimum quoque est, si gingiuarum & adiacentes partes exulceratæ carnem ad ossa absumunt & abscessum in mandibula formant.

§. XXXIII.

Morbi, qui ex scorbutica humorum dyscrasia proueniunt, vt fere sunt paralyfis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidiunt, ita quidem, vt nunc singulis annis, nunc ex longiori interuallo, pro victus ratione, pro regimine aliisque

que circumstantiis recrudescant; & si demum ipsis visceribus, vel partibus nervosis labes est impressa, hæc non tam facile tollitur: humor enim scorbuticus, qui fermenti ac seminii naturam æmularur, sanguinique & succo nutritio profundius inhæret, ægerrime expellitur.

§. XXXIV.

Interdum ab imperitioribus medicis tumores, vlcera, pustulæ & maculæ per topica, quæ poros subcutaneos obstruendo, liberam transpirationem impediunt, & vitiosam materiam ad partes nervosas repellunt, pessimo more tractantur. Quod vero si accidit, in sensibilibus subiectis cardialgiæ syncopticæ, præcordiorum angustia cum respiratione difficillima, ventris tormina, convulsiones epilepticæ concitantur ipsaque vlcera deteriora & incurabilia fiunt; quæ mala igitur iure debent caueri.

§. XXXV.

Vterius quoque notatu perquam dignum est, quod ordinario & hypochondriaci & scorbutici rarius pristinae sanitati restituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius medicis obediunt regulisque diæreticis ægrius se submitunt, sed per medicamenta cito curari cupiunt; vnde fit, vt subinde ab vno remedio ad aliud, ab vno medico ad alterum transeunt malum ipsi deterius reddant, præsertim si natura remediis adueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci sint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, conuenienti ordine, methodo, & dosi adhibendis, recte tractare didicerunt. Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen instar regulæ generalioris scire liceat, scorbutum, inter chronicos facile grauissimum, non validis & fortioribus, sed lenissimis & simplicissimis tractandum esse remediis.

§. XXXVI.

Hactenus de scorbuti origine, indole & euentu satis videmus differuisse, nostrum nunc erit ostendere, qua ratione atrox hic morbus commode possit auerti tutoque sanari. Sicut autem duplex hic scopus in nullo facile morbo obtinetur, nisi ad arcendas & tollendas eius causas tam proximas quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigimus: ita quoque vix melior scorbutum tum præseruandi tum curandi datur methodus, quam quæ remouendis eius causis est dicata. Hæ ipse vero quum in peruerso rerum non naturalium, maximeque aeris vsu, vnice sint quærendæ; siquidem nemo vnquam, nisi ab aliis sit infectus, scorbutu laborat, qui non graues in diæta vitæque regimine errores commisit: per se patet, ante omnia diætã rite esse instituendam, si causas scorbuti subtrahere velimus. Quod autem vt recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præscribere ex vsu erit.

§. XXXVII.

Maxime omnium habenda est ratio, vt qui ad scorbutum dispositi, vel eodem iam adfecti sunt, aerem, in quo morbus prognascitur aut fouetur, permulent, quod fieri potest, si a locis insalubribus, vbi aeris fluidum impurum, vappidum, minusque elasticum & prauis exhalationibus repletum est, secedendo ad salubriora se conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio dignissimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem. expressus & a SPONIO pag. 278. citatus, vbi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis vtilissima dicitur. Et experientia quoque insignem hanc vtilitatem adhuc magis confirmat, qua cognoscimus, quod ii omnes, qui in locis ad scorbutum ingenerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius se habeant, si mutata priori statione, loca salubriora, quæ aerem vehunt purum,*
sub-

subtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratioribus videas obseruatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æstate, aliud autumnò, aliud hieme, domicilium sibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipsi etiam principes, de aeris puritate parum solliciti, sæpe ex locis salubribus in insalubria concedunt, ibique diu morantes morbosam corporis dispositionem sibi contrahunt. Cuique igitur scorbutico iure commendari debent loci aerisque mutationes, seu itinera ex regionibus septentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. suscipienda. Quod si vero peregrinandi & locorum impuritatem euitandi commoda deest occasio, arte aeris fluidum est emendandum, quod ligno iuniperi in camino combusto vel suffimigio succini, carbonibus ignitis iniecti, optime potest perfici.

§. XXXVIII.

Quoad victum in primis vitentur cibi difficilioris concoctionis duri, vt sunt carnes annosiores, infumatae, salsae & quæ rancorem contraxerunt, pisces marini exsiccati atque illi cibi, qui austeræ & adstringentis sunt facultatis. Fugiant quoque scorbutici carnes pinguioribus & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diuersitate succorum in primis viis stabulantium vel acescunt, vel lentorem contrahunt, viscerumque infarctus augent. Alia tamen ratio est cum passulis minoribus, quæ ob blandam cum subtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe est accommodata a pleniori victu abstinentia, seu leuior inedia, in subiectis voracioribus; ideo quod non raro nimia ciborum ingluuius fecunda huius morbi est nutricula.

§. XXXIX.

Ex potulentis ad nostri morbi genesin præsertim aquæ graues, stagnantes, facile putrescentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leues, nec salfedine, nec calcareo terrestri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquantur, ad potum debent eligi & ex his cereuisiæ coqui. Dicitur enim vix ceant cereuisiæ, ex insalubribus aquis confectæ neque satis coctæ, nec lupulo satis conditæ, quæ, dum facile accescunt & fæculentæ euadunt, per minimos viscerum & excretoriorum meatus difficulter transeunt, magnamque insuper flatuum copiam ingenerant. Vina quoque austera, quæ multum acidi in recessu fouent, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & subtili spiritu animata, moderate sumpta, insignem merentur commendationem. Splendete autem hac imprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ vetustum, quod adhuc maioris fit efficaciæ, si absynthii, cochleariæ, & enulæ essentia vel extracto imprægnatum cum moderamine interdum bibatur.

§. XL.

Præterea omnia, quæ vires imminuunt sanguisque progressum tardiolem ac debiliolem efficiunt, vt fere sunt nimia vigilia, profunda meditationes, intempestiua studiorum causa susceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia, & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, vt diuturnior tristitia ac metus, cane peius & angue sunt fugienda. At vero, quoniam simul nimium otium seu deses sine labore vita, nimiusque somnus, experientia teste, permultum affectus nostri genesi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præseruandum quam curandum existat remedium, præter sufficientem motum

motum corporisque exercitationem. Etenim, quum continua cordis systole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante simul circulus sanguinis per viscera abdominis egregie promouetur, vnice vitalem fluidorum & solidorum motum sustentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, sub qua, motu musculorum aucto, contenta in ipsis fluida propelluntur, mirum quantum adiuuat: non iniquum facturus sum, si corporis motum vniuersale illud remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & solidorum structuram conseruat, sanguinis & humorum cursum promouet, purum ab impuro separat, adeoque omnis generis morbos, ipsumque scorbutum arcet. Consentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de dieta* hæc prodidit: *otium humectat & corpus debilitat, labor vero siccat & corpus roborat.* Cuius aphorismi ratio per se satis liquida est & nostram de motus in scorbuto vtilitates ententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit sanguinis circuitus; vnde humidum superfluum non sufficienter per excretoria eliminatum, fibrosas nerueasque partes relaxat: cum e contrario a labore nimix humiditates dissipantur; quibus expulsis tensio solidorum increfcit, maiusque corpori robur accedit.

§. XLI.

Et hæc sunt præcipua in vitæ victusque regimine tenenda momenta, quibus iam alia remedia, ex pharmaceutico fonte desumpta subiungere placet, quæ causis mali scorbutici tam proximis quam mediatis remouendis accommodata hucusque deprehendimus. Iam vero in superioribus abunde satis euictum est, sæua illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyfcrasia sordiumque recrementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero a tardiori sanguinis circulo

circulo & vasorum capillarum in visceribus & emunctoriis infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, vt humores imparos falsos, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissoluant; oclusos viscerum & colatoriorum meatus referent, totumque partium nervosarum ac musculosarum systema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum solido mixtio obtinetur quam optime.

§. XLII.

Summa humorum dyscrasia a medicis, qui data opera de scorbuto scripsere, duplicis esse generis statuitur; cuius altera in prædominio principii salino-acidi, viscida, coagulatiui & terrestris fixi, altera in principii peregrini alcalini & salini acris volatilis superabundantia consistit. Illam scorbuti causam frigidam, temperamento maxime melancholico propriam esse dicunt; hanc vero causam scorbuti calidam appellant, & potissimum personis cholericis - biliosa complexionem præditis assignant. Alii acrimoniam valde causticam, ex salis volatilis sulphurei cum acido combinatione in cholericis præcipue enatam accusant eandemque rebellium exulcerationum & corrosionum materiam existere perhibent. Singuli tamen in eo conueniunt, vt pro falsedinis morbosa diuersitate diuersi quoque generis medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim salii volatili sulphureo contemperando & causticæ acrimonix demulcendæ inseruiant, præscribenda existiment. Quantumuis vero allegatam salium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videretur tam diuersa & anxie excogitata eorundem correctio: siquidem

dem demonstratum dabo, tantum vnicam, eamque tutissimam & experientia magis conformem esse methodum salia cicurandi, quæ per sola conuenientia fluida obtinetur; vtpote hæc cuiuscunque salii temperando & corrigendo respondent abundeque sufficiunt.

§. XLIII.

Hac autem virtute inprimis splendet aqua simplex, leuis & pura, quæ genuinum salium dissoluens ac menstruum iure dici meretur, in quam, si debito cum regimine debitaque quantitate adsumitur, particula cuiuscunque generis salinae, promte ac facile se immergunt, vt inde sanguis perbelle eluatur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo scorbutico exserit efficaciam, dum tenacium viscidorumque humorum coagulum dissoluit, atque exilia vasa & colatoria ab impacta viscida materia infarcta & obstructa liberat. Longe tamen præstantior hæc aquæ attributa facultas esse deprehenditur, si quando aquæ puræ, leues ac subtiliores insuper adhuc principio quodam vel spiritu minerali & conuenienti salis alcalini volatilis, vel fixi copia sunt impregnatae, vti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratissimis Selteranis, Wildungenfibis, Antonianis &c. huc vsque obseruare licuit. Hæ enim communi aqua multo actiuiores expeditius per exilissimos canalium alueos traiciuntur, colatoria promptius subeunt, ideoque in obstructionibus referendis fordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præstant energiam. Quæ cum ita sint, nullus dubito adferere, in fontibus loteriis vniuersale scorbuticæ adfectionis præsidium esse constituendum, maxime cum longa & constans Illustri HOFFMANNI Senioris experientia me in hac sententia adhuc magis confirmat; vtpote qui iam per tringinta & plures annos non modo ad perti-

E

naces

naces chronicas, maximeque hypochondricas & hystericas passiones, cum scorbutica quadam impuritate iunctas persanandas, verum etiam ad scorbutum iam confirmatum euellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum aegrotantium emolumento vsus est. Longe tamen certior ac praestantior subsequitur effectus, si harum aquarum virtus accuratori vitæ victusque regimine, & appropriatis medicamentis scorbuticis ac balsamicis adiuuatur, imo aliquoties talis curatio repetitur.

§. XLIV.

Quandocumque vero copia, locus & occasio fontibus his medicatis vtendi deficit, sola aqua fontana, puriori & leuiori, cura nostri affectus feliciter poterit institui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum est efficacia, si modo sint puriores & subtili, martialis prosapiæ, elemento imbutæ; id quod cum primis felicissimæ & scorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchstadiensem, quotannis institutæ curationes luculenter possunt ostendere. Continent hæ aquæ subtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium vniuersi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione sanguinis pervniuersum corpus eiusque minima vascula circuitus vna cum salutaribus excretionibus egregie promouetur; idque tanto magis, quod non tantum interne, sed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Vnde simul edocemur quod antiqui ævi medici, & inter hos potissimum CELSVS *lib. II. cap. IX.* & SCRIBONIVS LARGVS *cap. XXXII.* ad lienes magnos & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum subinde extinctum fuerit, non sine ratione & effectu tantopere commendauerint.

§. LXV.

At vero præter aquas minerales in corrigenda scorbutica

tica acrimonia se instar summi gerit remedii lac animantium & præcipue asininum, quod etiam antiquissimi medicinæ antistites, HIPPOCRATES, GALENVS, ARETAEVS, CELSVS, in suis scriptis ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas passiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque desunt ex recentioribus peritissimi medici, qui idem confirmant, & in scorbutica lue lac præcipue asininum, vel serum lactis bubuli aut caprini, ceu summe specificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIVS, BALTHAS. BRVNNE-
 RVS, EVGALENVS, WIERVS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARTINI, qui perite de hoc nostro affectu scripserunt, legi possunt; vtpote qui ad vnum fere omnes candidè fatentur, sola diæta lactea, vel sero lactis cum antiscorbuticis herbis decocto & diutius vsurpato, se plus in scorbutico eiusque symptomatibus mitigandis præstitisse, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus; imo etiam molestissimo hoc malo tabescentes plus virium inde hausisse, quam ex optimis roborantibus. Neque huius effectus ratio conceptu est difficilis: Sicut enim feua illa scorbuticorum pathemata, vt sunt lacinantes & spastici artuum dolores partiumque externarum erosiones & exulcerationes, non nisi humorum summæ dyscrasie & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, aluum, hepar fiunt, imminuto, neque minus obstructioni vasorum originem debent; ita certe ad meatus occlusos referandos, tenaces humores dissoluendos & acres falsos contemperandos nihil aptius est diluentibus, demulcentibus & fluxiles humores ad transpirationem aptos reddentibus; inter quæ vtique lac asininum valde dulce ac ferofum, vel lactis caprini aut vaccini serum principem merentur locum. Quæ omnia si quis rite secum velit pendere, haud amplius mirabitur, cur in purpura chronica,

nica, quæ hodie epidemia est, mitiganda & abigenda, ipsum lac tam excellens sit remedium, quod Illustris HOFFMANNVS Senior summo cum fructu plurimis hoc morbo laborantibus commendauit frequentissime, vti ex doctissimis eius dissertationibus, *de mirabili lactis asarini vsu, item de saluberrima feri lactis virtute*, olim habitis licet cognoscere, vbi simul rectus lacticiniorum vsus fufius exponitur.

§. XLVI.

Quandoque vero cum diathesi scorbutica viscerum infarctus & cachexia vel affectio hypochondriaca & purpura, quod sæpissime fit, iungitur, tunc melius succedit curatio, si lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, vt Selteranis, Wildungenfibus & Tœnsteinenfibus, quam etiam fortioribus, vt sunt Pyrmontana, Egrana, miscetur & hac ratione sub debito vitæ & victus regimine bibitur, quemadmodum de hac cura saluberrima Illustr. HOFFMANNI Senioris dissertatio, *de connubio aquarum mineralium cum lacte* conferri potest.

§. XLVII.

Verum enim vero præter hæc recensita auxiliorum genera, commemoranda etiam sunt specifica sic dicta antiscorbutica: in quorum numerum non immerito veniunt cochlearia & omnes nasturtii tam hortensis quam aquatici species, beccabunga, raphanus rusticanus, rad. armoraciæ, synapi & huius generis alia, quæ subtilissimo principio falino-sulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac solidis partibus ingentem mutationem inferunt; siquidem tenaces viscosos humores dissolunt, fixos acidos exaltant, subtilioresque reddunt, & solidis nimium relaxatis, tonum, vigorem ac motum restituendo, vapescentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his simplicibus præparationes prostant & in vsu sunt. Quidam enim
aquas

aguas. ex his destillant, quidam spiritus per fermentationem aut abstractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus vel madefactis succos exprimunt & debito cum vehiculo, vt est serum lactis, decoctos propinant; alii ipsos cum alimentis miscunt & iusculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cereuisiis in fermentatione adiiciunt, imo etiam cum saccharo conseruas ex iis conficiunt; prout nempe diuersa circumstantiarum ratio requirit, quam iudiciosus medicus data occasione debet attendere.

§. XLVIII.

Sequuntur iam alia magnificæ famæ aduersus scorbutum remediorum genera, de quibus iudicium nostrum exponere placet. Atque huius generis sunt ex amaris, maxime radices gentian. cichor., herbæ scord. card. bened. absynth. cent. min. trifol. aquat., ex balsamicis & roborantibus, summitates abietis & pini, cort. winter. cascarill. chinæ, capparum, herbæ scolopend. epithimum, radices enul. zedoar. ari &c. quæ si vel in substantia, vel melius in infuso & decocto, aut etiam in essentiam vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac dosi vsurpantur, vires ad mitiganda symptomata morbumque debellandum exferunt insignes; vtpote principio, quo gaudent actiuo, blande sulphureo, balsamico, circuitum sanguinis depressum excitant, & intemperiem viscidam & acidam quam optime corrigunt.

§. XLIX.

Hæc excipiunt alia, quæ in nostro affectu non minus vtiliter adhiberi solent remedia. Et hæc eius sunt naturæ ac indolis, vt partim principio blande sulphureo vaporoso, partim emolliente ac temperante virtute spasmodicis ac doloribus leniendis & sopiendis inseruiant: quo nomine a quibusdam auctoribus axungia animantium recentes, præsertim humana, canina, medullæ ossium, cremor lactis,

sperma ceti, galbanum, sagapenum, castoreum, asa fœtida, lumbrici terrestres, rasura dentis hyppopotami, vngula alcis &c. mirifice solent laudari. Neque horum medicamentorum vsus est spernendus, sed omni potius modo, ob laudabilem, quem sæpe præstant effectum, commendandus, si modo cum prudentia & pro diuersa morbi, corporis agrotantis & temporis ratione vsurpantur.

§. L.

Diximus hætenus de scorbuti curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores crassos attenuant & incidunt, acres falsos contemperant, meatus obstructos aperiunt & relaxatas partes roborant, debet institui. Iam operæ erit pretium, vt etiam de euacuantibus, quorum plane nulla facta est mentio, nostram depromamus sententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per aluum, vrinam & transpirationem, per vterum quoque & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorsus suppressis primam nostri mali originem deriuauimus. Quod primo itaque loco ad sanguinis missionem attinet, quæ per venarum brachii vel pedis incisionem, per scarificationem aut hirudinum adpositionem perficitur, experientia duce asserimus, summa cum cautione & prudentia hoc euacuationis remedium esse administrandum, omnesque circumstantias probe ponderandas. Si enim status est plethoricus, morbus recens, corpus iuuenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in fœminis a menstrualu cesante vel suppresso originem ducit, vtique peritus medicus congruis in locis sanguinem detrahare tuto poterit. Quod si vero, vt in mali progressu sæpe accidit, feri magis impuri & corrupti peccat copia, tum certe emissio sanguinis, præsertim in paullo largiori copia instituta, vires, labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi sanguinis indicatio adest, & potissimum dolores, tumo-

tumores variæque partium defœdationes talem depletionem vrgent, tutiffime hæc obtineri poterit, quando læpius, fed non adeo copiofe, vel rectius adhuc per fcarificationem fanguis detrahitur: quæ methodus, ficut tutiffima eft; ita nobis in curandis morbis grauioribus admodum femper placuit.

§. LI.

Quod retinet ad alia euacuationum genera & quidem purgantia, de his noſtra cum aliis peritioribus medicis hæc eft ſententia, quod omnibus validioribus excluſis, leniffima tantum in vſum vocare deceat, cuius cenſus ſunt rad. polypod. fol. fennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum ſpeciebus antea recensitis antiſcorbuticis debito modo commixta, & per infuſum, aut lenem decoctionem vſurpata, noxios humores ex primis viis blande & per epicraſin educendo, opem omnino præſtant vtiliffimam. Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter nimiam feri euacuationem in cura penitus repudiare oportet; ſeligenda vero ſunt, quæ leniter viſcidos & tartareos humores educunt, quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præfertim petroſelini, ſellerie, fœniculi, aſparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis HIPPOCRATE & ARETÆO adhibita ſunt, commendari merentur. Idem valet de diaphoreticis, quorum optima ſunt, quæ tranſpirationis vias aperiunt flexilesque reddunt, & ſanguinem ac humores ad ſuperficiem corporis mouent; reiectis iis, quæ humores fortiter commouendo & exagitando per nimium ſudorem ſerum cum viribus nimis ſubtrahunt. Commodiffima igitur ſunt ſic dicta diapnoica, quæ tranſpirationem leniter promouent, cuius generis ſunt, infuſum herbæ thee, veronica, cardui bened. ſcordii, florum ſambuci, antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, C. C. ſine igne præp. C. C. vſum

visum, succinum, bezoard. mineral, cinnab. nativa & antimoni; ex compositis vero pulvis Anglicanus, bezoardicus HOFFMANNI, LVDOVICI, quibus interdum pro circumstantiarum ratione vnum vel dimidium granum camphoræ potest addi.

§. LII.

His igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expositis, reliquum est, vt specialiore & certius diuiduis propriam cum necessariis cautelis subiungamus. In scorbuto sic dicto calido, qui sub constitutione cholericæ, diæta vinosa & ætate iuuenili vigens, ingentem particularum biliolarum & sulphurearum in massa sanguinea abundantiam supponit, specifica antiscorbutica, sale sulphureo volatili turgida, præcipue si spirituosa sint, instar spiritus cochleariæ, summa cum cautione offerri debent. Etenim quum salium in sanguine impuro spicula acuendo inque concitatiorem motum agitando, symptomatum exacerbationem efficiant, capitis artuumque dolores, anxietates ac lienis inflationes accersunt, ideoque magis obsunt, quam profunt. Quodsi vero cum acidis, vt sunt acetosella, succus citri, aurantiorum, berberum, granatorum, ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi possunt. Ita conferua cochleariæ, cum æquali parte conf. acetosæ, puluere ari & syrupo aurantiorum in electuarium redacta & bis vel ter in die, superbibendo aquam antiscorbuticam, adsumta egregium præstat effectum, maxime si in calidis & biliosis subiectis humectans diæta, quæ ex lacticiiniis, emulsionibus amygdalinis, hordei & auenæ decoctis, brodiis gallinarum cum lactuca, endiuia, acetosa &c. paratis constat, simul coniungitur, & remedia vesicam & aluum leniter subducen-
tia interponuntur.

§. LIII.

§. LIII.

Non raro ob vegetiorem nonnullorum appetitum, magna crudorum & viscidorum humorum faburra in primis viis, & in ventriculo potissimum ac duodeno colligitur, quæ ibi stabulando, scorbuticum malum perpetuo fouet & auget. Quodsi igitur ad hanc eliminandam emeticorum est indicatio, lenissima adhibeantur necesse est, quo nomine radicem ipecacuannæ, ad scrupulum vnum vel vltra, cum infuso herbæ Theæ propinandam, commendare lubet.

§. LIV.

Crudeles sæpe numero dolores in abdomine sæuiunt, qui minime carminatiuis, vel calidioribus medicamentis debent tractari; sed iuuat tantum liquorem nostrum anodynum, vel elixir antispasmodicum, ex dicto liquore, essentia croci & castorei compositum conuenienti dosi per vices adsumere. Præter hæc vero brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium adsumta, serum lactis cum radice althææ & floribus papau. rhæados paratum, decocta auenacea & clysteres emollientes ex lacte, croco & paxillo castorei confecta, omne absoluunt punctum. Non minori opus est cautione, si, vt sæpe fit, spontaneæ adsunt euacuationes e. g. diarrhœæ; vtpote quæ leniter tractatæ magno plerumque sunt leuamini, cum contra præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, torminosas hypochondriorum inflationes viscerumque infarctus post se relinquunt.

§. LV.

Opiata nonnisi purgantibus, vel alexipharmacis correctæ, ad immanes dolores sedandos vigiliasque placandas, exiguâ

F

exigua

exigua quantitate & tantum bis vel ter exhibere licet, eo potissimum fine, vt vires conferuentur, quas, cessantibus doloribus, ægri melius recipiunt morboque vincendo sic pares fiunt.

§. LVI.

Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus sæpe nocent, quam profunt; quod quidem potissimum animaduertere licet in arthritide vaga, vbi externa sine discrimine applicata, materiam vitiosam ad interiora maximeque neruofas partes repellendo, grauissima sæpe symptomata, vt in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore spirandi angustiam, in stomacho cardialgias, in intestinis sæuissima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum conuulsiones, producant. Præstat itaque a topicis tum penitus abstinere & affectas partes, linteis calidis inuolutas in æquali tantum transpiratu seruare. Quodsi tamen nihilominus vlcera crustosa nigra externam poscunt medelam, imitandus est *EVGALENVS*, qui prudenter monuit, vt omiffis omnibus acrioribus, leniora solum, quæ ex vitello oui, myrrha, olibano, croco, oleo rosarum, balsamo peruuiano &c. parantur, in vsum ducamus.

§. LVII.

Ad gingiuas putridas & sanguinolentas tam depurandas & consolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præsentius, balsamo vitæ illustr. *HOFFMANNI*, si huius vna pars cum tribus partibus brodii corticum aurantiorum, vel pulpæ eorum remixta gingiuis illinitur. Hoc autem deficiente essentia succini, myrrhæ, spiritus vini

ni camphoratus & spiritus falis dulcis commode possunt substitui. Lenior quoque scarificatio in tali casu saepe prod-est, vt inde materiæ intus contentæ ichorose paretur exitus. Interne decoctum raphani rustici ex lacte, vel cereuisia cum strobulis pini cocta vsum afferunt desideratissimum.

§. LVIII.

Quando mitigatis symptomatibus morbus iam inclinare & a ferocia sua videtur remittere, *Matthæus MARTINI Tractatu de morbis mesenterii* apprime vtilia censet balnea aquæ dulcis pluuiialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione *FERNELII obseruat. 44.* per decendium & ultra continuare iubet. Neque facile reprobare audeo saluberrimum huius viri consilium, præsertim cum de proficuo balneorum in scorbuto vsu certiozem me reddidit *Clarissimi VOLCKAMMERI Senioris obseruatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C.* reperiunda, vbi vir hypochondriaco scorbuticus balneo ex aqua dulci, cum herbis emollientibus decocta parato, maneque & vesperi adhibito, post triduum ad se rediisse & vires recepisse dicitur. Aquæ vero balnei, grauisime fetenti innatauit saburra nigricans crassa cum acredine, quæ indies maiora fumsit incrementa.

§. LIX.

Ego vero hoc vnicum tantum habeo, quod circa vsum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo vnquam adhibeantur, si iam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein ne iusto calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant.

Sequuntur enim exinde preffo quasi pede summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitationes & cephalalgia; quibus si quis per potum frigidiorum aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruat.

§. LX.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum sentiunt emolumenti, dimisis vero medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis reddita, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo iam tempore antiquiores medici probe agnouerunt & ceu vtilissimum in variis morbis tollendis commendarunt; vnde AETIVS *lib. II. ferm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdum septimanas a medicina abstinendum suadent, ARETAEVS vero, cedentibus medicis, multos morbos sanari adferit. Quam insignem observationem ego ipse saepius in multis chronicis affectionibus, praesertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI dixerium: *optima interdum medicina est, medicamento non vri.*

F I N I S.

IO. MARTINO STRVVIO

ARTIS SALVTARIS PERITISSIMO CANDIDATO,

SALVTEM PLVRIMAM DICIT

IOAN. PETR. DE LVDEWIG,

FRIDERICIANAE CANCELLARIVS.

Poetas nasci, vulgi sermone dicimus. Quidni etiam medicos nasci, tuo exemplo tueamur nunc? Patre ARCHIATRO eoque *palatino* natus es; neque degenerasti. A prima statim pueritia tua procliuis ad pharmacorum discenda nomina & intelligendam vim. Neque enim, in taberna, quam pater tuus instructissimam habet, otiosus spectator uel puellus egisti; sed animum ostendisti propensissimum, ad iatralipticam atque salutarem artem colendam olim. Adolecens prima eius posuisti tirocinia domi, a patre institutus & adsuefactus, morbos curandi, methodo. Inde Academas, aetate & scientia maturus, salutasti LIPSIENSEM, IENENSEM atque nostram demum FRIDERICIANAM. In quibus philosophiam naturalem maxime & mechanicis experimentis corroboratam cum MEDICINA coniunxisti, fororio utique uinculo: ut olim par esses in vtriusque scientiae facultate, aut quod idem est, cognitam haberes MEDICINAM RATIONALEM uere. Ipsum huius me clogii testem habes. Cum enim incidissem nuperrime in febriculam, musis tamen meis molestam fatis, inuiferesque tu aegrotantem; tam scite periteque de *morbi causis euentisque* iudicasti; ut te MEDICVM NATVM FACTVMQVE, post reualescentiam, quam recte diuinaueras, omnino queam salutare. Habet igitur PATER tuus, mihi, CHRISTIANO *Saxoniae duce* superstite, nullo non officiorum genere cognitus; quod sibi de filio gratuletur, uirtutis & artis paternae dignissimo olim herede. Scripsi in *Fridericiana* die vi. mensis Septembr. CIO IO CC XXXVIII.

F 3

DOCTIS-

DOCTISSIMO ATQVE CLARISSIMO
DN. CANDIDATO

S. P. D.

FRIDERICVS HOFFMANNVS

ACADEMIAE ET FACVLTATIS MEDICAE SENIOR.

Diuinam esse medendi scientiam omniumque artium
praestantissimam, nemo facile in dubium reuoca-
bit. Sed quo nobilior est, quo ad vitam & sanita-
tem tuendam aptior, eo miserior est eius exercita-
tio & vitae medicorum ratio. Nam quando aegrotantibus
est male, ipsis etiam medicis est male, eo quod perpetua
se cura, meditatione & sollicitudine debent fatigare, si fi-
dei suae commissos serio velint iuuare & ex orci faucibus
eripere. Imo ne noctu quidem a laborum molestiis sunt im-
munes, sed non raro adcurrentes aegrotantium nuntii
somnia querelis suis interrumpunt, ut ideo medicus
omnium horarum homo recte sit dicendus. Accedit,
quod pessimas aegrotantium exhalationes debeant inspirare,
aut si absentes visitandi aegros necessitas postulat, omnibus
aeris iniuriis se exponere. Quandocunque vero ex naturae,
pra

præ morbi vehementia succumbentis culpa votis non re-
spondet exitus, nil nisi peruersa & malitiosa iudicia non a
vulgo solum, sed etiam a viris, in non mediocri dignitate
constitutis sunt perferenda. Misera quoque in eo est me-
dentium vita, quod, si in exercitio artis versantur, multa
idiotarum & indoctorum, temere medicinam facientium
iniurias & malitiosas insidias sustinere debeant, adeo vt non
raro leuissimæ conditionis homines vel clanculum lateri
ipforum adiungantur. Id quod potissimum fieri deprehen-
dimus in aulis principum, vbi propter communem consu-
lentium multitudinem plerumque de fama medicus pericli-
tatur. Misera quoque res est post exantlatos omnes labo-
res, turpissimum ingrati animi vitium & fraudulentas cir-
cumuentiones experiri. Quæ omnia, si rite perpendun-
tur, ita sunt comparata, vt facile possint quempiam a salu-
berrimæ huius scientiæ studio vel exercitio abstertere.
At vero bonæ scientiæ ratio, hominum a Deo tantopere
iniunctus amor, atque etiam in diuina hac scientia se vlti-
mus perficiendi ardor, & quod Christus ipse hanc artem ex-
ercuerit omnesque miseras gratia & auxilio compensare
promiserit, contrarium plane suadent. Equidem, CLA-
RISSIME CANDIDATE, non ominor infelicem in praxi
futura successum, quando præstantem Tuam in re medica
eruditionem & bonos, quibus instructus es, mores intueor.
Recte enim de medico prodidit HIPPOCRATES: *ad opinio-
nem & auctoritatem conducit medici, bonis & honestis moribus præ-
ditum esse. Nam cum talis fuerit, ab omnibus venerandus iudica-
bitur.* Nihilominus perfacile præuideo, Te neque ab in-
uidia, neque a peruersis iudiciis, neque a malitiosis alio-
rum infidiis fore immunem. Ad quæcunque igitur forti-
ter

ter & æquo animo toleranda & præsidium diuinum, & circumspeditionem, & patientiam ex animo apprecor. Ceterum gratulor Tibi de studiis ad felicem finem perductis & honoribus mox digne capeffendis; gratulor quoque **CLARISSIMO PARENTI TVO**, medico exercitatissimo, de filio, qui exquisite imaginem parentis refert, eiusque virtutum hæres est; gratulor demum patriæ, quæ industriæ Tuæ fructus tandem cum summo fœnore percipiet vberimos. Præpotens Numen ausibus Tuis semper successus largiatur prosperrimos! Dabam in

Fridericana die VIII. mensis Septembr.

CIO IO C C XXXVIII.

Halle, Diss., 1738 H-z

ULB Halle

003 751 716

3

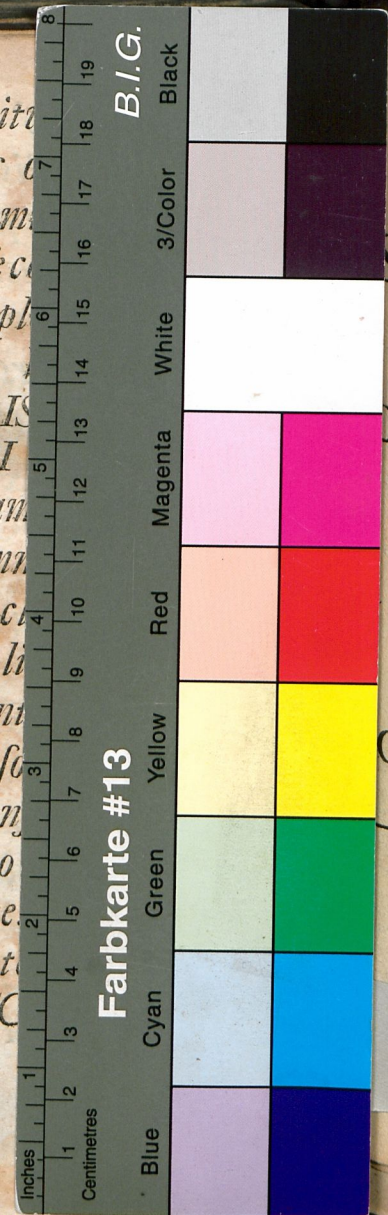
f

Sb.

VD 18

20 bei Fr. Dr. v. Cierninski
leihvertrag 6/7. 2011

Q. D. B. V.

DE

6. 1735
19
12

SCORBVTI VERA ORIGINE
INDOLE AC CVRATIONE

PRAESIDE

DN. D. FRIDERICO HOFFMANNO

SACR. MAI. REG. BORVSS. CONSILIARIO AVLICO
MEDICINAE PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO

PRO GRADV DOCTORIS

SOLENNI MORE OBTINENDO

H. L. Q. C.

D. SEPTEMBR. M. DCC. XXXVIII.

PVBLICE DISPVTABIT

IOANNES MARTINVS STRVVIUS

SANGERHVSANO THVRINGVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERTI ACADEM. ET SENAT. TYPOGR.